

MEGÁLLTAK A BICIKLISTÁK

Búcsú helyett Bíró Miklósnak

Először az Ifjúsági Tribünön találkoztunk. Tizenegy évvel ezelőtt. Kiállításunkat szerveztük. Fiatalok voltunk és kezdők; teli lángolással, lázadással és világmegváltó akarással. Akkor még nagyon hittük, hogy minden könnyen, simán megy majd. Nem így történt. Ki-kialvó lámpáinkat az idő folyamán újra meg újra töltöttük lángéltető nekibuzdulással, hogy előlről kezdve még nagyobb szenvedéllyel elinduljunk és továbblépjünk a magunk választotta úton megvívni és megvédeni világunkat, művészi eszményeinket, hitvallásunkat és hirdetni az őszinte alkotás, a szép és az igaz éltető erejének szükségességét.

Nagyon magányosok voltunk. Az a bizonyos egymásra utaltság új reményt ébresztett bennünk: új lehetőségek megteremtésének álmát láttuk megvalósulni.

Kezdetben időnként meglátogattál. Volt úgy, hogy barátaiddal jöttél Csurgóra. Megnéztétek, mit csináltam aznap, milyen új képeim vannak; aztán nagyokat sétáltunk a tóparton, a tó körüli lankás földéken meg a ludasi soron. Hevesen vitakoztunk. Emelő gondolataid melléd növesztettek. Új dolgokról meséltél, olyanokról, amilyenekről még nem hallottunk. Hatvanöt után gyakrabban találkoztunk, többet voltunk együtt. Te, én és a velünk egyvásúak: Torok Sanyi, Magyar Jancsi, Petrik Tibi, Kerekes Sanyi, később Siskovszki Andris és néha Slavko Matković is.

Ott voltál azon az emlékezetes vasárnap délutánon is hatvanhét júniusában, amikor séta közben arról beszélgettünk és dühöngtünk, miért vagyunk annyira elszigetelve, s miért nem akarnak a hivatásosok maguk közé fogadni bennünket. Művésztelepre is csak Torokot hívták. Sanyinak akkor támadt az ötlete: alakítsunk itt Csurgón mi is egy ifjúsági művésztelepet. Az iskolában levő tanítói lakás akkor már éveken át üresen állt. Nem volt akadálya annak, hogy ott tartsuk összejöveteleinket. Mindezt még aznap részletesen megtárgyaltuk.

Augusztusban megtartottuk az első művésztelepi táborozást, s mint Csurgói Ifjúsági Művésztelep hivatalosan is szerepeltünk: Bíró Miklós, Kerekes Sándor, Magyar János, Petrik Tibor, Siskovszki András, Torok Sándor és Török István.

Táborozásunk alatt anya főzött, jó parasztételeket. Mintha most lenne, látom magam előtt a csoportot az asztal körül a kisszobában — amely akkor egyúttal műterme is volt — enni. Milyen jó étvággal ettél mindig! Az izzadságtól gyöngyözött az arcod. Mindent olyan őszintén tudtál élvezni, átélni. A természetet, az embereket, állatokat és mindent, amit szeretni lehetett.

Estéknként gyakran éneklésre hangoltad a társaságot; népdalokat, nótákat és betyárdalokat énekeltünk. Először a legkedvesebbeket, később meg amit még tudtunk. Ha vendége volt a telepnek, sokat vitáztunk, de többször magunk között is hajnalokig eldiskuráltunk. Te sokszor még azután fogtál neki rajzolgatni, lassan, borozgatva.

Legszebb közös emlékeink az öreg, csurgói házhoz fűződnek. Ott voltunk a legszabadabbak, és ott dolgoztunk a legtöbbet. Akkor szerveztük a legtöbb kiállítást, és szívt legszebben a dal. Jókedvedben mindig a nagy gerendát verted, hogy csak úgy hullott róla a méz. Érzéseinkkel gondolataink is felengedtek és szabadon szárnyaltak. A tehertől, amelyet a szürke mindennapok — kire így, kire úgy — ránk raktak, itt ki-ki a maga módján legalább egy kis időre megszabadulhatott.

Napközben igencsak csönd volt a kis házban. Valamennyien kimentünk festeni, rajzolni. Te mindig benn maradtál, a csöndben csak tollad sercegett. Úgy húztad a különös vonalakat, hogy zenélt alattuk a papiros. Furcsa rajzaidat értetlenkedve néztük. Téged ez nem zavart, csináltad tovább, nem törődtél a véleményünkkel.

Néha csodás dolgokat meséltél a tengerről, ahol halászbárkákat, csónakokat, szárított halakat, régi városokat rajzolgattál. Élményeidet veled együtt újraéltük, olyan szeretettel, rajongással meséltél róluk. Egyszer a Balatonról gyalog indultál haza, mert egy bolondos estén egy társaságban gáláns akartál lenni és a vonatjegy árát a primásnak adtad.

A gyeplabdád most is ott van a polcon a könyvek között, az ütdöd a falon lóg. Pihennek. Megjárták Jugoszlávia sok városát, Európa sok országát. Ennek nyomán mesélted, milyen csinosak a lengyel nők, és milyen szép Prága meg Varsó; mennyire bűvös Granada és Barcelona, meg hogyan püföltétek egymást a mérközésen a tüzes vérmérsékletű spanyol fiúkkal.

Többször megígérted, annyi vadkacsát meg nyulat lösz, hogy az egész csoportnak és még egyszer annyi vendégnek készítsünk majd vacsorát. De nem voltál az a vadász, aki könyörtelenül lelövi az eléje hajtott vadat. Kint akartál kóborolni az ugaron, nádasokban bújkálni, elmerengeni a tószélen, szép napsütésben, szitáló esőben, ködös őszi reggelekben és a vakító fehér hóban keresni az új élményt. Köszöntené a felkelő napot, a kora hajnalt, a tavon ébredő madarakat, a földön dolgozó embereket, az alkonyba boruló tájat.

Legutóbb, mikor nálunk jártál, a kertben dolgoztunk. Menyaszszonyopdnak olyan nagy örömmel és szeretettel meséltél a gyümölcsfákról, a szőlőről meg a virágokról, hogy külön nem is kellett szólnod, mit jelent számodra az, hogy újra köztünk lehetsz, kint, de főleg itthon, nem pedig a kórház falai között.

Benn képeimet nézegetted, meséltél róluk helyettem. Az egyik előtt egyes szavaid furcsamód nem értettem. Leültél, rá akartál gyújtani, de a cigaretta kiesett a kezedből, a gyufaszálat nem bírták ujjaid. Valamit mondtál, de alig értettük, az Üzenet legújabb száma után nyúltál, próbáltad lapozni, nem ment, kiesett a kezedből. Vizet adtunk, lassan ittál, és fokozatosan elmúlt a szörnyű, lidérces látvány. Az ijedt-

ségtől megbénult gondolataink felengedtek, beszélgettünk tovább. Egy nagy, közös kiállítás megrendezését tervezgettük kettőnk akvarellképeiből. Viki megkérdezte, fáradt vagy-e, indulnátok-e haza. Te csak bizonygattad, hogy jól érzed magad, és még sok mindenről akarsz velem beszélgetni. Alkonyodott, amikor elindultatok. Előtte még egyszer végignézted a kertet, a kapuban kezét szorítottunk. Nagyon remegett a kezem kezed szorításában. Oly szép voltál, mint még soha, semmi jelét nem láttuk annak, milyen nehéz napokat töltöttél Újvidék, Belgrád, Zágráb és Párizs kórházaiban.

Most emlékeim lapjait lapozgatom és a megőrzött katalógusokat. Bosszankodom, hogy nem találok az első közös kiállításunk jegyzékét, amelyet még sokszorosítógépen készítettünk. Egy olajképre emlékszem; szelmalmot ábrázolt. Már rajta látszott a rajz utáni rajongásod. Ecsettel is rajzolni igyekeztél. Erről tanúskodik néhány korábbi olajképed is: a *Táj*, a *Kocsmai jelenet*, első biciklistakompozíciód. Később születtek a tengeri tájak, a halászbárkák, a sült és szárított halak gondosan megrajzolt, sajátos, groteszk realizmusról és szabad komponálási szemléletről tanúskodó sorozatai.

Igazi világod a biciklisták, fűrészgépek, tűzoltóautók, szemétkihordók, motorosok, a keréken guruló emberek világa volt. Soha szemben vagy elmenőben; csak jobbról vagy balról, úgy, ahogyan láttad őket naponta ablakod előtt, néhány méternyi távolságra reggel vagy este, amint mentek a munkába vagy haza a Severből és a Partizánból meg a többi gyárból. Vagy ahogyan piaci napokon a falusi emberek igyekeztek mindenféle áruval biciklin és motorkerékpáron.

Csukott szemmel is látom az ócskapiac árusait, kofáit ócska, tarka vackaikkal, színes olasz és bécsi csempészáruval; a viszonteladókat, ahogyan rejtegetik hamis csillogású ékszereiket; s hogyan jönnek elő a gesztenyesütők, a cukorka- és magárosok vékony tollad alól, ceruzád vonalkáiból. Sorra megörökítetted a kocsmai jeleneteket, az iszogatókat, a duhajkodó mulatókat, a magukat kínálgató szajhákat.

Tájképeidért már kevésbé rajongok: számomra figuráidból sugároznak a felemelő gondolatok. Az emberek és az őket körülvevő tárgyak, a döcögő, pöfögő, guruló járgányok megrajzolásával fejezted ki igazán okos intelmeid.

Legdinamikusabbak a jégkorongozókról készült képeid. Mintha tévé-kamera-szemmel láttál volna meg mindent közvetlen közletről: sisakos fejek, kesztyűs kezek, agyonbugyolált lábak és furkós ütők között száguldó vonalak hasítják könyörtelenül a jégborította pályát.

Rövid időre kirándultál a nonfiguratív világ nagyobb szabadságot sejtető, de felületesebb területére is. Alkottál egy újabb sorozatot: kristálytisza lírai játék a térrel és a vonalakkal. Ezeket a rajzaidat nagyon szeretted, mert mentesek voltak a mindennapok terhetől, a nyomasztó valóságtól.

Ekkor következett munkásságod legtermékenyebb s egyben utolsó szakasza. Itt felsorakoztatsz minden átélhető emberi élethelyzetet, érzést, pillanatot a legderülátóbb reménytől a reménytelenségig, a bol-

dogságtól a halálfélelemig, az idillikus szépérezéstől a legsötétebb fenyegetésig. Elég csak felsorolnom néhány képed címéd, ezek mindent elmondanak rólad: *Én; Az én tájam; Nagy előadás; Szerelmesek; Ikarosz zuhanása; Te, én és a város; Trójai ló; Odisszeusz visszatérése; A nap álmai; Várakozás.*

Legtermékenyebb hónapjaidban vetett véget a betegség nagyon is rövid munkásságodnak. Túl fiatalon vitt el közölünk a könyörtelen halál: alig múltál huszonzét éves. Az a Petőfi-vers, amelyet utolsó üzenetül és búcsúul bekarikáztál, nekünk is elmondja előérzeteid és azt is, amit te már akkor tudtál...

Terveidet, amelyekről annyit beszélgettünk, most már nem valószínűsíthető meg; a nagy vásznakat, amelyeken életnagyságú biciklistákat akartál megörökíteni, meg nem festheted. Olyan időben vittek utolsó utadra, amikor a csurgói csoport tagjainak nagy része nem volt itthon. Táborban, tanulmányúton, évi szabadságon ért bennünket a szomorú hír. Búcsúzni is most utólag búcsúzunk. Haláloddal nemcsak igaz barátot, festőtársat veszítettünk el, hanem képzőművészetünk olyan egyéniségét, aki fiatal kora ellenére gazdag és érett életművet hagyott ránk.